

Frido Mėtšk, *Der Kumärkisch-wendische Distrikt, Ein Beitrag zur Geschichte der Territorien Bärwalde, Beeskow, Storkow, Teupitz und Zossen unter besonderer Berücksichtigung des 16. bis 18. Jahrhunderts*, Bautzen 1965, 264 + 44 p., + 7 žemėlapiai.

Pirmajame mūsų eros tūkstantmetyje tarp Elbės ir Oderio gyvenusių slavų palikuonys aukštaičiai ir žemaičiai lužičėnai /sorbai/ seniai traukė tiek kalbininkų, tiek etnografų ir istorikų dėmesį, tačiau įvairiapusiškas lužičėnų tyrinėjimas ypač suintensyvėjo po antrojo pasaulinio karo. Lužičėnai, atlaikę ilgą, kartais labai žiaurų germanizacijos puolimą, iki mūsų dienų išsaugojo gimtąją kalbą ir savitą kultūrą. Šiuo metu daugiausia Šprė upės pakrantėse gyvena apie 100 tūkstančių žmonių, kalbančių aukštaičių ar žemaičių lužičėnų kalbomis. Vokietijos demokratinėje respublikoje, iš esmės pasikeitus nacionalinei politikai, atsirado palankios sąlygos klestėti lužičėnų kultūrai: veikia lužičėniškos mokyklos, leidžiama keliolika laikraščių ir įvairių periodinių leidinių, Baucene įsteigtas specialus mokslinis lužičėnų tyrinėjimo institutas, tiesiogiai priklausęs VDR Mokslų akademijai. Mūsų recenzuojama knyga yra jau 24-tasis minėto instituto leidžiamų darbų tomas.

Šios knygos autoriaus Frido Mėtško, be galo aktyvaus lužičėnų kultūros, istorijos ir kalbos tyrinėtojo, rašytojo, visuomenės veikėjo, vardas nėra visai svetimas mūsų respublikos filologams: jį sutinkame, skaitydami įvairius VDR nacionalinės baltistų sekcijos veiklos pranešimus, žinutes, susijusias su lituanistikos propagavimu užsienyje, ar straipsnius, skirtus kokiam nors lužičėnų kultūrinio gyvenimo įvykiui paminėti.

F. Mėtškas savo knygoje parodo atskiros nedidelės lužičėnų srities, vieno XVI amžiaus autoriaus žodžiais tariant, „ein gar sumpfig und sandig Ländlein mit geringen Dörfern und wenigen geringen wendischen Flecken oder Städtlein“, trijų šimtmečių istoriją, šio krašto žmonių nutautėjimo procesą. Nušviesdamas atskirus lužičėnų istorijos laikotarpius, autorius kartais padaro ekskursus ir į buvusią Rytų Prūsiją, į ten gyvenusius lietuvius. Juk lužičėnų ir Rytų Prūsijos lietuvių gyvenimo sąlygos buvo labai panašios. Ir čia, ir ten tuo pačiu laiku plito reformacija, pasirodė pirmieji rašto paminklai gimtosiomis kalbomis, karų ir kitų nelaimių nusiaubtus kraštus užplūdo kolonizatoriai. Knygoje minimi J. Bretkūnas, K. Donelaitis, D. Kleinas ir kiti Rytų Prūsijos lietuvių raštijos atstovai, trumpai charakterizuojami jų darbai. Paliečiama knygoje ir senovės prūsų problema. Šiuo atveju reikia nurodyti baltistus labai intriguojančią vieną F. Mėtško knygos vietą. Autorius, rašydamas apie lužičėnų literatūros leidimą /plg. p. 120/, nurodo faktą, kad Fridrichas Vilhelmas viena proga kartu mini lužičėnų ir prūsų kalbų leidinius. Čia cituojama 1700 metais Amsterdame išleista Jakobo Tolijaus knyga /*Jacobus Tollius, Epistolae Itinerariae ex auctoris schedis postumis recensitae, suppletae, digestae annotationibus, observationibus et figuris adornatae, cura et studio Henrici Christiani Hennenii, Amsterdami 1700*/, kurioje sakoma: „Praeter hos, et Pruthenos veros, priscaequae originis, inter subjectos Se numerare; et eorum quoque idiomate exprimi Biblia et Catechesin, Psalmosque ac Cantiunculas Ecclesiasticas curasse” /plg. Tolijaus knygos puslapio faksimilę, p. 20/. Vadinas, remiantis šia žinia, galima būtų daryti išvadą, jog XVII amžiaus gale dar buvę daug prūsų, jeigu rūpinamasi net biblijos jų kalba išleidimu. Tačiau mums atrodo, jog čia paprasčiausias termino sumaišymas: prūsais pavadinti lietuviai ir veikiausiai galvoje turima S. B. Chilinskio biblija.

Baigiant reikia pasakyti, jog studija parašyta labai patrauklia forma, pridėtos puikios iliustracijos, lužičėnų istorijos klausimus liečianti literatūra /joje 22 paties F. Mėtško darbai/. Su studija ne pro šalį susipažinti ir baltistui, ypač Rytų Prūsijos lituanistikos ir prūsistikos problemų tyrinėtoji.

A. Sabaliauskas